Bi-quarterly scientific journal of Religion & Communication, Vol.26, No.2, (Serial 56),
Autumn & Winter 2019

Semiotic Analysis of Religious Identity in Iranian Animations (Case Study: Semiotics of the Prophets' Animation)

Mohsen Kafili fard *
Ali Jafari
Mohammad Soltanifar ***

Received: 2019/06/10
Accepted: 2019/11/10

Abstract

Today, media representation has become a fundamental concept in cultural and media studies and plays an important and central role in analyzing media texts. On the other hand, religious identity as a form of various forms of social identity is influenced by the growing influence of modern media and cultural goods and products, including animations. The main purpose of this research is to study how religious identity is represented in Iranian animations. This research has been conducted in the cultural studies approach, with emphasis on Stuart Hall's theory of representation and using theories related to religion, in particular the Glock and Stark's theory. The statistical society includes Iranian animations that have been produced and broadcasted over the past years by the Islamic Republic of Iran, with a focus on religion and religious issues. Sampling in this research was carried out through non-random purposeful sampling and 3 parts of the animation of "Prophets"(Noah's ship, Cold Fire, Patient) were selected as the sample. To analyze the semiotics of animations, Barthes's narrative model and also Fisk and Hartley's triple analysis, have been used. The results of the research showed that the representation of religious identity in Prophets animation is associated with orientation, media frameworks and ideological functions. In these animations, various aspects of religious identity, such as ideological, ritualistic, experimental and consequential, are represented.

Keywords: animation, representation, semiotics, religious identity.

* Ph.D student of communication sciences, Islamic Azad University, Ardabil branch mohsenk315@gmail.com
** Assistant Professor of communication sciences, Islamic Azad University, Ardabil branch jafari.communication@gmail.com
*** Associate Professor, Department of Communication Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran msoltanifar@yahoo.com

دوفصلنامه علمی دین و ارتباطات، سال بیست و ششم، شمارهٔ دوم (پیاپی ۵۶)، پائیز و زمستان ۱۳۹۸ صص ۳۷۵-۴۰۸

تحلیل نشانه‌شناختی هویت دینی در پویانمایی‌های ایرانی (مطالعه موردی: مجموعه پویانمایی «پیامبران»)

محسن کفیلی‌فرد *
علی جعفری **
محمد سلطانی‌فر ***

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۳/۲۰
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۸/۱۹

چکیده

این پژوهش در پی آن است که بررسی نماید هویت دینی در پویانمایی‌های ایرانی چگونه نشان داده می‌شود و برای بازنمایی هر یک از ابعاد هویت دینی از چه رمزگان نشانه‌شناسی استفاده شده است. به عبارت دیگر، هدف اصلی این تحقیق، تحلیل نشانه‌شناختی هویت دینی در پویانمایی‌های ایرانی(مورد مطالعه: مجموعه پویانمایی پیامبران) است. این تحقیق در رهیافت مطالعات فرهنگی و با تأکید بر نظریه بازنمایی استوارت هال[1] و بهره‌گیری از نظریه‌های مرتبط با حوزه دین به ویژه نظریه گلاک و استارک[2] صورت گرفته است. جامعه آماری شامل پویانمایی‌های ایرانی است که در طول سال‌های گذشته با محوریت دین و مسائل دینی در صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران تولید و پخش شده است. نمونه‌گیری در این پژوهش به روش نمونه‌گیری هدفمند غیر تصادفی انجام شد و ۳ قسمت از پویانمایی پیامبران(کشتی نوح، آتش سرد و صابران) به عنوان نمونه انتخاب شده است. برای تحلیل نشانه‌شناسی پویانمایی‌ها از الگوی روایی بارت[3] و همچنین از تحلیل سه‌گانه فیسک و هارتلی[4] استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داد بازنمایی هویت دینی در پویانمایی پیامبران با جهت‌گیری، چارچوب‌بندی رسانه‌ای و کارکردهای ایدئولوژیک همراه است. در این پویانمایی‌ها ابعاد مختلف هویت دینی – بعد اعتقادی، مناسکی، تجربه‌ای و پیامدی- بازنمایی می‌شود.

واژگان کلیدی: بازنمایی، پویانمایی، نشانه‌شناسی، هویت دینی.

---

* دانشجوی دکتری علوم ارتباطات، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران
mohsenk315@gmail.co

** استادیار گروه علوم ارتباطات، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران (نویسنده مسئول)
jafari.communication@gmail.com

** دانشیار گروه علوم ارتباطات، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران
msoltanifar@yahoo.com

1. Stuart Hall
2. Glock & Stark
3. Barthes
4. Fisk & Hartley

مقدمه

شاید مهمترین مسئله نوجوانی و جوانی، کسب یا احراز هویت باشد. اریکسون[1] اولین کسی بود که هویت را به عنوان دستاورد مهم رشد شخصیت در نوجوانی و گامی مهم به سوی تبدیل شدن به فردی ثمربخش و خشنود مطرح کرد(برک[2]،۱۳۸۶، ص. ۶۰). در چنین دوره‌ای آنچه اهمیت دارد، گذر موفقیت‌آمیز از بحران هویت و کسب هویت موفق است(حیدری و رمضانی به نقل از گیدنز[3]،۱۳۹۲، ص. ۸) در جامعه امروز ایران، با هویت‌ها – و نه یک هویت واحد– روبرو هستیم؛ هویت‌هایی که هر زمان و با توجه به زمینه فرهنگی– اجتماعی و دیگر عوامل تأثیرگذار، بعدی از آن مورد تأکید قرار می‌گیرد. در این میان دین یکی از عناصر هویتی انکارناپذیر در جامعه ماست(نیک پی، ۱۳۸۰، ص. ۹).

هویت دینی به دلیل اهمیت ماهوی و محتوایی‌اش در جامعه ایران یکی از مهمترین ابعاد هویتی است که نقش تعیین‌کننده‌ای در هویت‌یابی افراد جامعه بازی می‌کند. از طرفی دیگر با گسترش ارتباطات و ظهور تکنولوژی‌های ارتباطی همانند روزنامه، سینما و تلویزیون جنبه‌های فعالیت‌های اجتماعی نیز از این پدیده‌ها بی‌تأثیر نمانده‌اند. در واقع به نوعی می‌توان اذعان کرد که شکل‌گیری شخصیت و هویت اجتماعی، به‌طور کلی محصور این رسانه‌های همگانی بوده است. در این زمینه بدون تردید تلویزیون به عنوان یکی از مهمترین تحولات در زمینه تأثیرگذاری بر زندگی اجتماعی انسان‌ها از جایگاه برجسته‌ای برخوردار است.

همان‌طور که گیدنز(۱۳۸۵، ص. ۴۸۶) ذکر می‌کند، ظهور تلویزیون بر الگوها و زندگی روزمره به شدت تأثیر گذاشته است؛ زیرا بسیاری از مردم فعالیت‌های دیگر را پیرامون برنامه‌های تلویزیونی معینی تنظیم می‌کنند.

---

[1] .Erickson
[2].Berk
[3].Giddens

وجود شکاف میان واقعیت و آنچه در رسانه‌ها ارائه می‌شود، سبب شده است که تلاش‌های بسیاری برای توصیف و تبیین نحوه، چگونگی و چرایی ارائه بازنمایی‌ها از جهان خارج انجام شود. بنابراین، امروزه بازنمایی رسانه‌ای به مفهومی بنیادین در مطالعات فرهنگی و رسانه‌ای تبدیل شده است و نقشی مهم و محوری در تحلیل متون رسانه‌ای ایفا می‌کند. رسانه‌ها با استفاده از بازنمایی، دانش و شناخت ما را از جهان بیرون شکل می‌دهد و نقش مهمی در تولید معنا دارد (مهدی‌زاده، ۱۳۸۷، ص. ۱۰).

نه تنها بزرگسالان، بلکه کودکان نیز به منظور سرگرمی، کسب اطلاعات، برقراری ارتباطات اجتماعی و همچنین دستیابی به فرصت‌های بیشتر برای شناخت هویت خود، از رسانه‌های مختلف استفاده می‌کنند تا تجربه‌های مخصوص به خودشان را به‌دست آورند(ده صوفیانی، ۱۳۹۲، ص. ۱۸) بی‌شک کودکان بسیاری از آداب و رسوم را که در رسانه‌ها می‌بینند، تقلید می‌کنند و حتی طرز فکر و اعتقاد اطفال می‌تواند تحت تأثیر آنچه در برنامه‌های تلویزیون می‌بیند، شکل پیدا کند. برنامه‌های تلویزیون به فراهم ساختن چارچوب‌ها و نگرش‌های کلی کودکان در رابطه با زندگی اجتماعی و تعیین بخشی از هویت اجتماعی(دینی) کمک می‌کند. در این میان، انیمیشن‌ها یا فیلم‌های پویانمایی به عنوان یکی از قوی‌ترین ساختارهای برنامه‌سازی در تلویزیون با مخاطبان کودک و نوجوان در هویت‌سازی مدرن، نقش مهمی ایفا می‌کنند. از همین رهگذر به نظر می‌رسد هویت دینی به‌مثابه شکلی از اشکال مختلف هویت اجتماعی تحت تأثیر فزاینده رسانه‌های مدرن و کالاها و محصولات فرهنگی از جمله پویانمایی‌ها قرار دارند و به واسطه اهمیت آن در فراهم آوردن همین عرصه نیازمند بررسی سبک‌ها و شیوه‌های بازنمایی هویت دینی در این گونه برنامه‌ها که از محبوب‌ترین و مورد علاقه‌ترین برنامه‌های کودکان و نوجوانان می‌باشند، هستیم. از جمله نمونه‌های موفق پویانمایی‌های از این دست می‌توان به مجموعه پویانمایی »پیامبران» اشاره کرد که نوجوانان را با زندگی انبیاء علیهم‌السلام آشناتر می‌کند. این مجموعه شامل قصه‌های قرآنی دربارهٔ صالح نبی(ع)، ایوب نبی(ع)، یوسف نبی(ع)،

حضرت آدم(ع)، ادریس نبی(ع)، فیل‌سواران، حضرت نوح(ع) و سه قسمت دربارهٔ زندگی حضرت ابراهیم(ع) می‌باشد. لذا در راستای مسأله اصلی تحقیق حاضر با انتخاب سه قسمت از مجموعه پویانمایی »پیامبران»، این پژوهش در پی آن است که ببیند هویت دینی در پویانمایی‌های ایرانی «پیامبران» (کشتی نوح، آتش سرد، صابران) چگونه نشان داده می‌شود؟

تحقیقات پیشین

تقی‌پور و همکاران(۱۳۹۷) در تحقیقی با عنوان بازنمایی ابعاد هویت فرهنگی در مجموعه انیمیشن باب‌اسفنجی به بررسی مؤلفه‌های فرهنگی بازنمایی شده در این انیمیشن می‌پردازند. روش تحقیق، تحلیل محتوای کیفی از نوع قیاسی بود. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که این مجموعه انیمیشن با ارائه و تبیین ارزش‌های اجتماعی، دینی و اقتصادی و هنجارهای قانونی در جامعه‌پذیری مخاطبان نقش داشته، الگوهای رفتاری در برقراری انواع روابط اجتماعی را معرفی کرده و خشونت، بی‌احترامی به دیگران و رفتارهای غیر اخلاقی و غیر قانونی را نیز در معرض دید بینندگان قرار می‌دهد. مؤلفه‌هایی مانند ارزش اجتماعی، خشونت، نمادهای غیر کلامی و هویت تمدن غربی در این مجموعه انیمیشن بیشتر به‌کار رفته و به هنجارها در مقایسه با ارزش‌ها و ضد هنجارها کمتر پرداخته است.

مرشدی زاد و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «بازنمایی هویت دینی در سینمای پس از انقلاب اسلامی» با در نظر گرفتن سه مؤلفه اساسی (خدا، فرد دیندار و دینداری) به چگونگی بازنمایی هویت دینی در سینمای ایران پرداخته است. این پژوهش بر اساس نظریه بازتابندگی آنتونی گیدنز انجام شده و روش تحقیق آن مبتنی بر تحلیل محتوای کیفی است و جامعه آماری آن کلیه فیلم‌های سینمایی پس از انقلاب است که تأکیدی مستقیم یا غیر مستقیم به مؤلفه‌های هویت دینی داشته‌اند. نتایج به‌دست آمده حاکی از حضور قطعی مؤلفه‌های هویت دینی در سینمای ایران است که در

طول سه دهه پس از انقلاب از قالب سنتی به قالب بازتابنده منتقل شده است و این نتایج با تفسیرهای اجتماعی و سیاسی پس از انقلاب همخوانی دارد.

بخشی و اعظم‌کاری(۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان بررسی نیمرخ مؤلفه‌های دینداری و تأثیرپذیری دینی مخاطبان فیلم‌های جشنواره رویش به بررسی ابعاد دینداری بر اساس مدل گلاک و استارک و میزان تأثیرگذاری فیلم‌ها در هریک از ابعاد دینداری بر مخاطبان می‌پردازد. میانگین تأثیرپذیری مخاطبان از فیلم‌ها نشان می‌دهد که افراد بیشترین تأثیر را در ایجاد حس معنوی و افزایش معلومات دینی از فیلم‌ها گرفته‌اند. بنابرین بیشترین تأثیرپذیری در گرایش به کاربست دین در زندگی روزمره، تقویت اعتقادات و در نهایت گرایش به انجام مناسک دینی بوده است.

یاسینی(۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان تصویرپردازی از سیمای پیامبران در سینمای هالیوود با استفاده از تحلیل نشانه‌شناختی چهار اثر سینمایی هالیوودی که زندگی پیامبران را دستمایه خود قرار داده‌اند، به بررسی چگونگی تصویرپردازی پیامبران از منظر تنزیه‌گرایی و تشبیه‌گرایی می‌پردازد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که این فیلم‌ها از پیامبران الهی شخصیتی زمینی، ملموس و عادی ارائه می‌دهد و لزوما تصویری از کنه وجود مقدسین و ویژگی‌های آسمانی ایشان ارائه نشده و اغلب تصویری اعوجاج‌یافته از آنان ارائه شده است. از ویژگی‌های مهم سینمای هالیوود بازنمایی مسئله وحی به شکلی تنزل‌یافته در حد تجربه‌ای صرفاً متفاوت انسانی و فرو افتادن این امر الهی به دامان امور حسی و تجربی است.

همه این تحقیقات به نوعی شباهت و تفاوت‌هایی با تحقیق حاضر دارند. برخی از آنها از جهت بررسی انیمیشن‌ها یا پویانمایی‌های تلویزیونی با تحقیق حاضر مشابهت دارند اما از نظر رویکرد به‌دنبال بازنمایی هویت دینی نیستند و با تحقیق حاضر که به‌دنبال نشانه‌های هویت دینی است، تفاوت بنیادی دارند. برخی هم از نظر هدف و

رویکرد شباهت دارند اما از لحاظ نمونه که در این تحقیق پویانمایی‌های تلویزیونی هستند، متفاوتند.

مبانی نظری پژوهش

نظریه بازنمایی

کارکرد اساسی و بنیادین رسانه‌ها عبارت است از بازنمایی واقعیت‌های جهان خارج برای مخاطبان و اغلب دانش و شناخت ما از جهان توسط رسانه‌ها ایجاد می‌شود و درک ما از واقعیت، به واسطه و به میانجی‌گری روزنامه‌ها، تلویزیون، تبلیغات، فیلم‌های سینمایی و غیره شکل می‌گیرد. رسانه‌ها جهان را برای ما تصویر می‌کنند. رسانه‌ها این هدف را با انتخاب و تفسیر خود در کسوت دروازه‌بانی و به وسیله عواملی انجام می‌دهند که از ایدئولوژی اشباع هستند. بنابراین مطالعه بازنمایی رسانه‌ای در مطالعات رسانه‌ای، ارتباطی و فرهنگی بسیار مهم و محوری است. از آنجایی که نمی‌توان جهان را با تمام پیچیدگی‌های بی‌شمار آن به تصویر کشید، ارزش‌های خبری، فشارهای پروپاگاندایی، تهییج، تقابل (که ما را از دیگران جدا می‌سازد) یا تحمیل معنا در قالب مجموعه‌ای از پیچیدگی‌های فنی و محتوایی ارائه می‌دهند. بر این اساس بازنمایی عنصری محوری در ارائه تعریف از واقعیت است (واتسون[1] و هال، به نقل از خالدیان، ۱۳۹۰، ص. ۲۱).

این تعریف به درستی محیط رسانه‌ای را محیطی ایدئولوژیک می‌داند که در چارچوب‌های مشخص ایدئولوژیک فعالیت می‌کنند. اما بسیاری از جنبه‌های مفهوم بازنمایی در این تعریف دیده نمی‌شود. امروزه مفهوم بازنمایی به شدت وامدار آثار استوارت هال است و به ایده‌ای بنیادین در مطالعات فرهنگی و رسانه‌ای مبدل شده است. نگاه جدید ارائه شده از سوی هال به بازنمایی، از دیدگاه‌های متفکرانی مانند

---

[1].Watson

فوکو[1] و سوسور[2] برای بسط نظریه بازنمایی استفاده کرده است. امروزه سه نظریه درباره چگونگی بازنمایی جهان وجود دارد:

۱- نظریه‌های بازتابی که زبان را آیینه جهان می‌انگارند. این نظریه بر این باور است که دوربین در حال نشان دادن واقعیت است. این نظریه که وامدار سنت‌های پوزیتیویستی و به ویژه ویتگنشتاین[3] دوره اول است، زبان را ابزاری برای انتقال معنایی که در پدیده‌ها وجود دارد، می‌داند.

۲- نظریه‌های التفاتی یا نیت‌مندی که معنا را همان چیزی می‌دانند که گوینده، هنرمند یا نویسنده قصد گفتنش را دارد و بنابرین زبان بیانگر این خواسته‌ها و نیت‌مندی هاست. برعکس نظریه بازتابی، این نظریه می‌گوید هیچ عمل انعکاسی از جهان بیرونی وجود ندارد و آنچه دوربین نشان می‌دهد اراده و نیت پنهانی است که پشت تصاویر وجود دارد. دوربین واقعیت را منعکس نمی‌کند که نمایشی از واقعیت است. این نظریه به ویژه در سنت‌های هرمنوتیکی شلایر ماخر[4] و دیلتای[5] که فهم را کشف ذهنیت مؤلف می‌دانستند و رویکردهای پدیدارشناسانه قابل شناسایی است. در نظریه بازتابی، معنای ابژه‌ها، اشخاص، ایده‌ها یا حوادث در جهان واقعی نهفته است و کارکرد زبان به مثابه آیینه، بازتاب دادن معنای حقیقی اشیائی است که ذاتی آنهاست. اما براساس رهیافت نیت‌مندی، کلمات آن معنایی را دارند که گوینده می‌خواهد داشته باشد(هال،۲۰۰۳، ص. ۲۴)

۳- نظریه برساخت‌گرایی که در این رویکرد، معنا کشف نمی‌شود، بلکه تولید و برساخته می‌شود. در این رهیافت معنا، برساخته نظام بازنمایی است(همان، ص. ۱۰). یکی از شاخه‌های رویکرد برساخت‌گرایی، نشانه‌شناسی است. رهیافت نشانه‌شناسی

---

[1] .Foucault
[2] .Saussure
[3] .Wittgenstein
[4] .Scheleiermacher
[5] .Dilthey

متأثر از آثار زبان‌شناس سوئیسی فردیناند دوسوسور و سندرس پیرس[1] است. پرسش اصلی در بررسی نشانه‌شناسانه در این حوزه این است که معناها چگونه ساخته می‌شوند و واقعیت چگونه بازنمایی می‌شود(چندلر[2]،۱۳۸۶، ص. ۲۵).

از میان سه رویکر نظری – روش‌شناختی موجود در بازنمایی (رویکرد انعکاسی، رویکرد عامدانه و رویکرد برساخت‌گرایانه)، پژوهش حاضر (همان گونه که مد نظر هال است) مبتنی بر رویکرد برساختی است. هال رویکرد سوم را بر می‌گزیند و تلاش خود را صرف یک چندگانه می‌سازد؛ از یک سو سعی در پرورش همزمان نظریه – روش بازنمایی دارد و به همین دلیل به سوی زبان‌شناسی سوسور، نشانه‌شناسی بارت، واسازی دریدا و گفتمان‌پژوهی فوکو می‌رود که همگی ترکیبی از دوگانه‌های نظری – روش‌شناختی را در خود مستتر دارند، از سوی دیگر همین دوگانه‌ها به او اجازه می-دهند که دو رویکرد نخست را ساده‌تر کنار بگذارد و به سوی رویکرد برساخت‌گرایانه عزیمت نماید.

هویت دینی

دین در تعریف متکلمان مجموعه‌ای از عقاید، اخلاقیات و قواعد فقهی و حقوقی است که خداوند برای اداره فرد و جامعه انسانی و پرورش انسان‌ها از طریق وحی و عقل در اختیار آنان قرار داد (جوادی آملی،۱۳۸۱، ص. ۲۷). از نظر لاکمن[3]، دین دوشادوش زندگی اجتماعی حرکت می‌کند. به باور وی، روند جامعه نوین غربی به سوی دنیاگرایی، تنها به دلیل سستی گرفتن صورت‌ها و نهادهای مذهبی سنتی پیش آمده است، نه آنکه خود دین سست شده باشد . لاکمن شرایط انسان‌شناختی دین را تعیین می‌کند. این شرایط حاکم بر زندگی بشر در سراسر جهان، به صورت انواع گوناگون تجلیلات مذهبی، یعنی به صورت دین‌ها و نهادهای خاص مذهبی، که ویژگی شان

---

[1].Sanders Peirce
[2] .Chandler
[3] .Lockmann

ارتباط با مقتضیات رایج در هر یک از اجتماعات مذهبی است، خود را نشان می‌دهند(ارژنگ و میرفردی، ۱۳۹۳، ص. ۱۵۱).

واخ [1]در کتاب جامعه‌شناسی دین به بیان نظریات خود پرداخته است. او معتقد است که هیچ اقدام نیایشی بدون نوعی مفهوم روحانی وجود ندارد؛ همان‌طور که هیچ عملکرد دینی بدون وجود حداقلی از بیان نیایشی نمی‌تواند وجود داشته باشد. یواخیم واخ صور بیان تجربه دینی را به دو صورت می‌بیند: ۱- بیان نظری یا آیین ۲- بیان عملی یا مناسک. در شهود یا تجربه دینی همیشه حداقلی از بیان نظری دین وجود دارد. این اعمال به چهار دسته تقسیم می‌شوند که عبارتند از: ۱- مراسم (مراسم نمازگزاری جمعی) ۲- نمادها(صور ذهنی) ۳- شعائر مقدس(اشیاء و اعمال مشهود) ۴- قربانی. در تمام ادیان، تجارب قدسی به صورت اعمالی احترام‌آمیز نسبت به ذات متعالی انجام می‌شود. واخ پس از بیان دو جنبه نظری و عملی دین، معتقد است که دین زنده با ماهیتی که دارد باید بتواند رابطه اجتماعی را خلق کرده و از آن نگهداری کند(واخ، ۱۳۸۰، صص. ۲۸-۲۰). به نظر واخ تجربه دینی دارای سه جنبه اساسی است: نظری، عملی و اجتماعی. از آن سه، بعد اجتماعی دین بر رابطه میان جامعه دینی و حقیقت نهایی تمرکز می‌یابد(جلالی مقدم، ۱۳۸۶، صص. ۲۰۱-۱۹۵).

از ابتدای دهه ۱۹۶۰ که برای اولین بار اندیشه ماهیت چند بعدی دین مطرح شده، تحقیقات و بحث‌هایی صورت گرفته است. آثار گلاک و استارک توجه پژوهشگران را به سوی تعریف چند بعدی از دین‌داری جلب کرده، به طوری که بحث چند بعدی بودن با نام آنها پیوند خورده است. به نظر آنان همه ادیان جهانی به رغم آنکه در جزئیات متفاوتند، دارای حوزه‌های کلی هستند که دینداری در آن حوزه‌ها جلوه‌گر می‌شود. این حوزه‌ها که می‌توان آنها را به مثابه ابعاد اصلی هویت دینی در نظر گرفت عبارت است از: ۱- بعد اعتقادی، باورهایی را در برمی‌گیرد که انتظار می‌رود پیروان آن

---

[1] .Wach

دین، بدان‌ها اعتقاد داشته باشند. ۲- بعد مناسکی یا عمل دینی شامل اعمال دینی مشخص نظیر عبادت، نماز، شرکت در آئین‌های مقدس خاص، روزه گرفتن و ... را که انتظار می‌رود پیروان هر دین بجا آورند، می‌باشد. ۳- بعد تجربی یا عواطف دینی، در عواطف، تصورات و احساسات مربوط به برقراری رابطه با وجودی همچون خدا که واقعیت غایی یا اقتدار متعالی است، ظاهر می‌شود. ۴- بعد فکری و پیامدی، اطلاعات و دانش اساسی در مورد اصول عقاید دینی و کتب مقدس را که انتظار می‌رود پیروان آنها بدانند و شامل پیامدهای باور، عمل، تجربه و دانش دینی در زندگی روزمره فرد معتقد و روابط او با سایرین است (تاجیک اسماعیلی و همکاران به نقل از پترسون و دیگران، ۱۳۹۴، ص. ۳۹).

علامه محمدتقی جعفری معتقد است که این تقسیم‌بندی درباره جنبه‌های مختلف دین‌گرایی یکی از برترین تقسیم بندی‌هایی است که در این زمینه انجام شده است، بنابراین توجه به آن برای محققان ضرورت دارد (عربی،۱۳۸۸، ص. ۶۸). پس از مرور نظریه‌های یاد شده در مورد دینداری و هویت دینی، مدل دینداری گلاک و استارک و در حوزه بازنمایی، نظریه بازنمایی برساخت‌گرای استوارت هال به عنوان چارچوب نظری این پژوهش انتخاب شد.

روش پژوهش

در این تحقیق سعی بر آن است که تحلیلی کیفی از متون رسانه‌ای مجموعه پویانمایی «پیامبران» ارائه داده شود. از آنجایی که تحلیل‌های کیفی چند روشی‌اند، به‌کارگیری روش‌های چندگانه، تلاشی مطمئن برای شکل‌گیری فهمی عمیق از پدیده‌های مورد مطالعه است. بنابراین در این پژوهش از الگوی تحلیلی سه‌گانه فیسک و هارتلی و الگوی روایی بارت استفاده می‌شود. جامعه مورد بررسی در این پژوهش، پویانمایی‌های ایرانی پخش شده از صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران است که در طول سال‌های گذشته با محوریت دین و مسائل دینی در شبکه‌های سراسری تولید و پخش شده

است. با توجه به الگوی روشی پژوهش، نمونه‌گیری در این پژوهش به روش نمونه‌گیری هدفمند غیر تصادفی انجام شد و ۳ قسمت از پویانمایی پیامبران با عناوین «کشتی نوح»، «صابران» و «آتش سرد» به عنوان نمونه انتخاب شده است. واحد تحلیل در این پژوهش، صحنه است و صحنه‌هایی از این پویانمایی گزینش می‌شوند که بیشترین ارتباط را با مفهوم هویت دینی داشته باشند. این تحقیق در دو سطح کلی از تحلیل نشانه‌شناسی به تحلیل متون می‌پردازد. ابتدا الگوی روایی بارت و در پایان تحلیل سه گانه فیسک و هارتلی به شرح زیر اعمال می‌شود:

جان فیسک در مقاله «فرهنگ تلویزیون» یکی از الگوهای تحلیلی مناسب در بررسی تصاویر متحرک ارایه داده است. فیسک در «فرهنگ تلویزیون»، در تحلیل دو صحنه از سریالی عامه‌پسند، به دسته‌بندی رمزگان[۱] تلویزیون پرداخته است که ابزار اولیه بسیار مفیدی برای بررسی مجموعه پویانمایی *«پیامبران»* فراهم می‌کند.

فیسک روش‌شناسی خود در تحلیل متون رسانه‌ای تصویری را اینگونه بیان می‌کند: «هرگونه تحلیل متون تلویزیونی، باید کمتر به راهبردهای متن برای مرجح نمایاندن برخی معانی و یا تحدید حوزه معانی [توجه کند] و بیشتر به آن شکاف‌ها و منافذی معطوف باشد که امکان مطرح شدن معانی نامرجح را فراهم آورند، معانی که از تجربیات اجتماعی خوانندگان سرچشمه می‌گیرند» (فیسک، ۱۳۸۰، ص. ۱۳۸).

بر این اساس و با توجه به بیان فیسک، سعی می‌شود صورت‌بندی جدیدی از این الگو ارایه شود که در آن بتوان الگویی برای تحلیل متون تصویری ارایه کرد. برای رسیدن به الگوی جامع‌تری از روش نشانه‌شناسی، از الگوی روایی و نشانه‌شناسی بارت استفاده می‌شود که امکانات قابل توجهی در تحلیل متون تصویری فراهم می‌آورد.

۱۸- رمز (Code) پیامی است که یک نشانه (Sign) با خود حمل می‌کند.

الف) پنج رمزگان بارتی دخیل در روایت:

۱. رمزگان هرمنوتیکی: رمزگانی که روایت را پیش می‌برد و مترادف با سؤال و جواب و طیف متنوعی از رویدادهای تصادفی است که ممکن است سؤالی را صورت‌بندی کنند و یا پاسخ آن را ارایه دهند و یا معمایی را پیش کشد. طبق نظر هاواکس، «این رمزگان اغلب دارای نظم ترکیبی و نحوی است و می‌توان آن را از شکل عام رمزگان‌ها تشخیص داد: فرآیندهای هم‌زمان ایجاد ابهام همراه با دلالت‌های مبتنی بر ابهام‌زدایی که با تعلیق و در ادامه با تعلیق‌زدایی همراه است» (Hawkes, 2003, P. 94). این رمزگان مؤلفه‌های سؤال، ابهام، معما و تاخیر معنایی را صورت‌بندی می‌کنند و در نهایت نقاط بازگشت در روایت را شکل می‌دهد که همانا بازگشایی جواب‌ها و سازماندهی خطی جواب‌های معماهایی است که پیشتر مطرح شده‌اند.

۲. رمزگان واحدهای کمینه معنایی یا دال‌ها: در واقع همان رمزگان معناهای ضمنی است (بازی‌های معنایی) که از اشارات معنایی یا بازی‌های معنایی تشکیل شده است. چندلر این رمزها را همان «رمزگان وابسته به رسانه» (چندلر، ۱۳۸۶، ص. ۲۴۸) می‌داند و به مجموعه تفاسیر خاصی از نشانه‌هایی اطلاق می‌شود که دارای دلالت‌های ضمنی درباره شخصیت‌ها، موضوعات و موقعیت‌هایی‌اند که مرتبط با بافت‌های گسترده اجتماعی‌اند.

۳. رمزگان نمادین: این رمزگان گروه‌بندی یا ترکیب‌بندی‌های قابل تشخیص است که به‌طور منظم در متن تکرار می‌شوند و سرانجام ترکیب‌بندی غالب را می‌سازد. مهم‌ترین کارکرد رمزگان نمادین وارد کردن تقابل‌ها در متن است. این رمزگان دربرگیرنده مضمون‌ها است.

۴. رمزگان کنشی: ریشه در مفهوم «توانایی عقلانی تعیین نتیجه عمل» دارد و خود به خود و به‌طور ضمنی به ختم رویداد اشاره می‌کند. این رمزگان در برگیرنده کنش‌ها و رویدادهاست که همان زنجیره رویدادها را دربرمی‌گیرد.

۵. رمزگان فرهنگی یا ارجاعی: به مثابه صدایی اخلاقی، جمعی، بی‌نام و مقتدر درباره خرد پذیرفته شده سخن می‌گوید. برای بارت این رمزگان نمایان‌گر «نظام تثبیت شده اقتدار سنت‌ها و اخلاقیات پدرسالارانه» است. رمزگان فرهنگی ارجاع به بیرون دارد و به قلمرو ایدئولوژیک و اسطوره‌ها ارجاع می‌دهد که سعی می‌کند تا باورهای مطرح شده در متن را طبیعی و مطابق با عرف نشان دهد. عناصر و مؤلفه‌های رمزگان ارجاعی را می‌توان از اسطوره‌ها، ضرب‌المثل‌ها، کلیشه‌ها یا گفتمان‌های تکنیکی خاص به‌دست آورد که بر مبنای دانش اجتماعی پیشینی شکل می‌گیرد.

«اغلب رمزگان ۲ و ۳ به آسانی قابل تفکیک از همدیگر نیست» (Hawkes, 2003, P. 95). رمزگان‌های ۱ و ۴ عامل حرکت متن به سمت جلو و ایجاد توالی در متن‌اند و رمزگان‌های ۲ و ۳ و ۵ اطلاعات پایه‌ای (اساسی) را برای متن فراهم می‌کنند. از آنجایی که در این تحلیل به دنبال ارایه تحلیل روایی نیستیم، رمزگان‌های ۲ و ۳ و۵ موردنظر ما قرار خواهد گرفت. با این وجود رمزگان‌های شماره ۱و ۴ یعنی رمزگان هرمنوتیکی و کنشی را برای کامل شدن الگوی بارتی ارایه خواهیم کرد.

ب) تحلیل اسطوره‌شناختی بارتی که سعی در مشخص کردن دلالت‌های صریح و ضمنی متن دارد. در این میان سه‌گانهٔ فیسک و هارتلی مورد استفاده قرار می‌گیرد. ذکر این نکته ضروری است که تمایز میان سه سطح دلالت به هیچ وجه دقیق و واضح نیست اما بعضی نظریه‌پردازان با مقاصد تشریحی و تحلیلی آن‌ها را طبق خطوط زیر از هم مجزا می‌کنند:

– اولین مرتبه (یا سطح) دلالت (دلالت مستقیم) مقدمتاً بازنماياننده و نسبتاً خودبسنده است.

– دومین مرتبه دلالت (دلالت ضمنی) بازتابی از ارزش‌های «بیانی» است که به یک نشانه متصل می‌شوند.

– در سومین سطح دلالت (دلالت ایدئولوژیک) نشانه‌ها بازتابی از اصلی‌ترین مفهوم متغیر فرهنگی هستند که حامی دیدگاه جهانشمول خاص مانند پدرسالاری، زن‌سالاری، آزادی، فردگرایی، عینی‌گرایی، نژادپرستی وغیره‌اند (چندلر، ۱۳۸۶، ص. ۲۱۳).

یافته‌های پژوهش

شناسنامه پویانمایی پیامبران

کارگردان: وحید هماتاش– سلمان خورشیدی

نویسنده: محمدرضا عابدی شاهرودی

تهیه کننده: صادق کریمیان

تکنیک: سه بعدی کامپیوتری

سال تولید: ۱۳۹۴

تهیه شده در: مرکز پویانمایی صبا

۱) داستان پویانمایی حضرت نوح- (کشتی نوح)

بت‌پرستان که به جای خدای یگانه، بت‌های دست‌ساخته خود را می‌پرستند دچار نفرین و بلا شده‌اند. هیچ نوزادی در شهر زنده به دنیا نمی‌آید و همه این بلاها را از طرف نوح می‌دانند. آنها نوح را فردی ساحر و نحس می‌دانند که باعث شده شهر آنان دچار بلا و سختی و مشکلات شود. هیچ کس حاضر نیست سخنان وی را بشنود. او را در کوچه و برزن سنگ می‌زنند. اما او همچنان فرامین الهی را برای مردم بازگو می‌کند. حام فرزند بزرگ نوح نیز از بت‌پرستان است. او اعتقاد دارد پدرش دیوانه شده و گمان می‌کند یک خدا با او سخن می‌گوید. سام تنها فرزند اوست که با وی زندگی می‌کند.

بزرگ بت‌پرستان (که مردی چاق و کوتاه قد است) در تاریکی شب در داخل کوچه‌ای وارد خانه‌ای نیمه تاریک می‌شود و نعره‌ای می‌زند و می‌افتد. صدای نعره او در آسمان ابرآلود و مهتابی شب می‌پیچد. در باز می‌شود و موجودی با گوش‌های دراز و

دستانی بزرگ و آویزان شبیه جن از خانه بیرون می‌آید و به طرف بالا اوج می‌گیرد. وارد فضایی سرخ رنگ و وهم آلود شبیه قلعه می‌شود. دروازه قلعه باز می‌شود. داخل قلعه پر است از آن موجودات عجیب و غریب. همه مأموران و سربازان ابلیس هستند. مأمور ابلیس در مقابل او زانو می‌زند و از زمین و تعداد آدمیان که رو به کم شدن هستند به ابلیس گزارش می‌دهد. او همچنین در مورد نوح و تنهایی وی و اینکه هیچ کس حاضر به شنیدن حرف‌های او نیست برای ابلیس توضیح می‌دهد و می‌گوید حتی پسرش را با خود همراه کرده‌ایم. ابلیس از این گزارش‌ها احساس رضایت می‌کند.

نوح شب‌ها را با خدا راز و نیاز می‌کند و از او می‌خواهد که رحمت خود را به سوی آدمیان فرو فرستد. او به پسرش سام می‌گوید کسی جز خدا نمی‌تواند به مردم شهر کمک کند و از خدا می‌خواهد آنان را هدایت کند. جبرئیل بر نوح نازل می‌شود و از او می‌خواهد به فرمان خدا یک کشتی بسازد و به سوی قوم خود برود و حجت را بر آنان تمام کند و به آنها بگوید به خدا نسبت دروغ ندهند و به راه حق قدم گذارند. عذاب خدا نزدیک است تا فرصت باقی است به سمت خدا بازگردند. نوح به پیش قوم خود می‌رود و آنها را در میدان شهر جمع می‌کند. اما آنها خدای او را کذب و دروغ می‌نامند. نوح می‌گوید خدای من خدای آدم است و خدایی که من و شما را آفریده است. نوح قوم خود را از عذاب الهی بیم می‌دهد و از آنها می‌خواهد توبه کنند. اما آنها حاضر نیستند از پرستش بت‌ها دست بکشند و خدای نوح را خیالی می‌دانند. دو نفر از بت‌پرستان مأمور کشتن نوح می‌شوند اما نوح متوجه آنها می‌شود و عصای خود را بر زمین می‌کوبد. نوری از آن متصاعد می‌شود و آنها را بر زمین می‌زند.

نوح و پسرش سام مشغول ساختن کشتی می‌شوند بت‌پرستان با دیدن این صحنه او را دیوانه می‌پندارند و مورد تمسخر قرار می‌دهند که در صحرای بی‌آب در حال ساختن کشتی هستند. اما نوح معتقد است عذاب الهی نزدیک است و به زودی همه زمین را

آب فرا خواهد گرفت و تنها کسانی نجات می‌یابند که سوار این کشتی شوند. حام پسر دیگر نوح که با بت‌پرستان است او را تمسخر می‌کند و حاضر نیست سوار کشتی شود.

کشتی آماده می‌شود. نوح و یارانش که به خدا و وعده او ایمان دارند به سوی او دعا می‌کنند و به حالت سجده می‌افتند. همگی سوار کشتی می‌شوند. حیواناتی از هر نوع و جنس نیز وارد کشتی می‌شوند. چند روز بعد هوا تاریک شده و شروع به باریدن می‌کند. آب همه شهر را فرا می‌گیرد. سیل آب وارد بتکده می‌شود و بت‌ها را ازبین می‌برد. مردم از ترس غرق شدن به سمت کوه فرار می‌کنند اما سیل آب امانشان نمی‌دهد. کشتی در میان تکان‌های شدید آب به حرکت می‌افتد. ابلیس به نیروهای شیطانی و اهریمنی خود دستور می‌دهد به سمت زمین رفته و کار آدمیان را تمام کنند و نوح را مخاطب قرار داده می‌گوید کار نسل آدم روی زمین تمام است. نوح از شر شیطان رجیم به خدا پناه می‌برد. شدت طوفان طوری است که کشتی را از حالت تعادل خارج کرده و نزدیک غرق شدن است. نوح از خدا می‌خواهد که مراقب آنها باشد و آنها را نجات دهد. جبرئیل بر نوح نازل می‌شود و از او می‌خواهد خدا را به حضرت محمد(ص) و وصی او قسم بدهد که کشتی آنها را نجات دهد. طوفان آرام می‌شود و کشتی به خشکی می‌رسد. نوح و یارانش به شکرانه نجات و رستگاری سجده شکر به جا می‌آورند. بچه‌ای در کشتی به دنیا می‌آید و نسل بشر ادامه می‌یابد.

الف) الگوی روایی بارت

رمزگان هرمنوتیک	چرا ابلیس و مأموران وی قصد نابودی آدمیان و نسل بشر بر روی زمین را دارند؟ دلیل دعای نوح در حق کسانی که حرف او را قبول ندارند، چیست؟چرا نوح از طرف خدا مأمور ساختن کشتی در بیابانی بی‌آب می‌شود؟ قصد نوح از سخنرانی میان بت‌پرستان در میدان شهر چیست؟ چرا جبرئیل برای نجات کشتی نوح، او را به قسم خوردن به حضرت محمد(ص) و شفیع قرار دادن آن حضرت فرا می‌خواند؟
رمزگان واحدهای کمینه معنایی	عناصر موجود در قلعه ابلیس که شکل مثلثی و تیز دارند، القا-کننده ناامنی و خطرناک بودن آنجاست- چهره رو به بالای نوح با دستانی باز به طرف آسمان نشان از بلند مرتبه بودن خدا در نظر اولیا و دین‌داران است- یکی از مضامین فیلم این است که خداوند به مردمانی که به او نسبت دروغ دهند وعده عذاب می‌دهد مگر اینکه توبه کنند وبه سوی او بازگردند. درواقع تحقق وعده‌های الهی، نزول عذاب بر کافران و رحمت الهی بر مؤمنان مضمون اصلی فیلم را شکل می‌دهد. تأکید بر پیروزی اراده خدا بر نیروهای شیطانی و ایمان به آخرین فرستاده خدا یعنی حضرت محمد(ص) به عنوان شفیع و نجات‌دهنده بشریت از مضامین دیگر این فیلم است.
رمزگان نمادین	گمراهی و هدایت/ رحمت و عذاب/ خداپرستی و بت‌پرستی/ حق ودروغ/ دنیا و آخرت/ گناه و توبه/ ایمان وکفر.
رمزگان کنشی	واکنش نوح در برابر ابلیس و توطئه‌های شیاطین برای از بین بردن نسل بشرچه خواهد بود؟ آیا نوح قادر به ساختن کشتی خواهد بود؟ عکس‌العمل بت‌پرستان در برابر سخنان نوح چه خواهد بود؟ آیا حام(فرند بت‌پرست نوح) و دیگر بت‌پرستان

	حرف‌های نوح را خواهند پذیرفت؟ آیا کشتی نوح از طوفان نجات خواهد یافت؟
رمزگان ارجاعی	ارجاع به ذات بد ابلیس و خشم و غضب وی برای از بین بردن نسل بشر- ارجاع به دشمنی آشکار ابلیس با انسان و گمراهی آنها- ارجاع به ویژگی‌های عاطفی و احساسی پیامبران از جمله مهربانی و دلسوزی و نوع‌دوستی و...- ارجاع به باور و اعتقاد پیامبران نسبت به وعده‌های الهی- ارجاع به استمداد پیامبران و دین‌داران از خدا و قطع امید از غیر خدا- ارجاع به صفت رحمانیت و بخشندگی خدا- ارجاع به انجام مناسک دینی نظیر دعا و سجده و راز و نیاز با خدا توسط پیامبران- ارجاع به خداترس بودن پیامبران و پناه بردن به او- ارجاع به ارتباط پیامبران با فرشتگان الهی- ارجاع به باور و اعتقاد عمیق پیامبران به خدا و پیامبران قبل و بعد از خود(حضرت آدم و حضرت محمد)- ارجاع به توبه و بازگشت به عنوان راهی برای جلوگیری از نزول عذاب.

ب) تحلیل سه‌گانه فیسک و هارتلی

دلالت مستقیم	در سطح اول دلالت شاهد تصمیم ابلیس و مأمورانش برای از بین بردن نوح و نسل بشر هستیم. نوح قوم خود را به پرستش خدا و دوری از ابلیس فرا می‌خواند اما آنها حاضر به شنیدن حرف‌های او نیستند چون وی را شوم و عامل بدبختی خود می‌دانند. نوح از طرف خدا مأمور ساختن کشتی برای نجات از عذاب الهی می‌شود و با قوم خود اتمام حجت می‌کند و آنها را از عذاب الهی می‌ترساند و از آنها می‌خواهد توبه کنند. عذاب نازل می‌شود و کشتی نوح در میان طوفان به خشکی نجات می‌رسد.
	در سطح دوم دلالت بر تلاش نوح در راه حق و دعوت مردم به

دلالت ضمنی	خداپرستی واحساس مسئولیت در برابر آنها تأکید می‌شود. همچنین اعتقاد نوح نسبت به بخشش و رحمت خدا و تکیه بر قدرت الهی و کمک خواستن از او مورد تأکید قرار می‌گیرد. نوح اهل دعا و نیایش است و به وعده‌های الهی ایمان دارد.
دلالت ایدئولوژیک	پیامبران به خدا ایمان قلبی دارند- پیامبران قصد تشکیل جامعه دینی دارند- پیامبران اهل دعا و نیایش و تسلیم در برابر خدا هستند- ابلیس دشمن انسان‌هاست و قصد گمراهی آنها را دارد.- پیامبران برای هدایت انسان‌ها مبعوث شده‌اند- آگاهی‌بخشی به مردم و مسئولیت‌پذیری در قبال مسائل پیرامون از ویژگی‌های پیامبران است-افراد غیردین‌دار مغرور و خشن هستند- توبه راه نجات و بخشش انسان‌هاست- دین-داران به وعده‌های الهی ایمان دارند- خدا هر چیز غیرممکن را ممکن می‌سازد- افراد غیر دین‌دار همنشین شیاطین هستند- حضرت محمد آخرین فرستاده خدا و نجات‌دهنده بشریت است.

۲) پویانمایی پیامبران(حضرت ابراهیم)- آتش سرد

آزر عموی ابراهیم که از کودکی او را بزرگ کرده، بت‌تراش ماهری در شهر است. او سراغ ابراهیم را می‌گیرد و او را تنها در اتاقی در حال عبادت با خدای خود می‌یابد. آزر از ابراهیم می‌خواهد دست از پرستش خدایش بردارد چون اگر نمرود متوجه شود او را خواهد کشت. اما ابراهیم حاضر نمی‌شود به آفریدگار هستی پشت کرده و بت‌ها را پرستش کند. آزر عصبانی می‌شود و از او می‌خواهد برای شرکت در مراسم عید آماده شود.

ابراهیم وارد بتکده می‌شود و با پتکی بزرگ محکم بر سر بت‌ها می‌کوبد و از آنها می‌خواهد از خودشان دفاع کنند. نمرود در قصر خود مشغول تماشای مبارزه دو سرباز جنگی است. چهره‌ای از نمرود به نمایش در نمی‌آید، بلکه سایه او از پشت پرده‌ای دیده می‌شود که در حال سر کشیدن جام شراب است. آزر مجدداً به سراغ ابراهیم می‌آید و از او می‌خواهد برای حضور در جشن با وی بیاید. ابراهیم امتناع کرده و

می‌گوید من برای شما در روز رستاخیز نگرانم. آخرت خود را برای آباد کردن دنیای آدمی مثل خود تباه نکنید.

نگهبانان بت بزرگی را که آزر تراشیده درون بتکده قرار می‌دهند. مردم شهر برای شرکت در مراسمی که به مناسبت ساخته شدن بت بزرگ برگزار می‌شود به بیرون از شهر می‌روند. پس از خالی شدن شهر ابراهیم تبر به دست وارد بتکده می‌شود و همه آنها را در هم می‌شکند. ابرهای تیره آسمان را می‌پوشانند. رعد و برق می‌زند مردم هراسان پا به فرار می‌گذارند و مراسم به هم می‌خورد. بت‌پرستان با بت‌های شکسته شده در بتخانه مواجه می‌شوند و تبری که بر گردن بت بزرگ قرار گرفته است. آزر پی می‌برد که کار ابراهیم بوده است. او را دستگیر کرده به قصر نزد نمرود می‌آورند. از او در مورد این اتفاق سؤال می‌کنند اما ابراهیم می‌گوید از بت بزرگ سؤال کنید.آنها با تعجب می‌گویند از بت سنگی و بی‌جان بپرسیم کار چه کسی بوده است؟ ابراهیم جواب می‌دهد شما سنگی بی‌جان را به عنوان خدا می‌پرستید که نمی‌تواند سخن بگوید و نه کاری انجام دهد.

نمرود از پشت پرده بیرون می‌آید و نقاب از چهره برمی‌دارد. همه حضار تعظیم می‌کنند به جز ابراهیم. نمرود به ابراهیم می‌گوید من نمرود بزرگ، خدای تو را تکه تکه خواهم ساخت. ابراهیم سؤال می‌کند مخلوقی ضعیف که خدای خود را به مبارزه می‌طلبد؟ نمرود عصبانی شده و به او می‌گوید تو را در آتش خواهم سوزاند. به دستور نمرود آتشی بزرگ فراهم می‌شود و ابراهیم را بر منجنیقی بسته نزد آتش می‌آورند. جبرئیل بر ابراهیم نازل می‌شود و از او می‌پرسد خواسته‌ای داری؟ ابراهیم جواب می‌دهد خواسته‌ای دارم اما نه از تو بلکه از خدای قادر متعال. ابراهیم به درون آتش پرتاب می‌شود اما لبخندی بر لب دارد. او انگار در داخل بوستانی قدم می‌زند. نمرود و بت‌پرستان وحشت‌زده نظاره‌گر این صحنه هستند.

الف) تحلیل روایی و نشانه‌شناسی بارت

رمزگان هرمنوتیک	چرا آزر اصرار دارد ابراهیم در مراسم عید شرکت کند؟ چرا وقتی ابراهیم پتک را بر سر بت‌ها می‌کوبد در صحنه‌ای دیگر جام از دست نمرود افتاده و سرش را می‌گیرد؟ چرا ابراهیم از رفتن به جشن امتناع می‌کند؟ ابراهیم تبر به‌دست از ورود به بتخانه چه قصدی دارد؟چرا ابراهیم شکستن بت‌ها را گردن نمی‌گیرد؟ آیا ابراهیم در آتش خواهد سوخت؟ چرا او از جبرئیل درخواست کمک نمی‌کند؟
رمزگان واحدهای کمینه معنایی	مضمون اصلی این پویانمایی این است که ابراهیم یکتاپرست و معتقد به خدای یگانه بوده و بت‌ها را موجودی ضعیف می‌داند که ساخته دست بشر بوده و قادر به دفاع از خود نمی‌باشند. او با بینش عمیق و معرفت روشن‌بینانه نسبت به وجود خدا از تعظیم در برابر نمرود سرباز می‌زند و امیدوار به یاری خداست. در صحنه‌ای می‌بینیم با کوبیده شدن پتک بر سر بت‌ها جام از دست نمرود افتاده و دیوانه‌وار سرش را می‌گیرد در این صحنه این مفهوم القا می‌شود که نمرود فردی شراب‌خوار و فاسد بوده و پیرو آیین بت‌پرستی است.
رمزگان نمادین	خدا و بت/ خالق و مخلوق/ ایمان و کفر/ حق و باطل/ سکوت و نعره/ خداپرستی و بت‌پرستی/ شجاعت و ترس/ آرامش و خشم.
رمزگان کنشی	آیا ابراهیم با پذیرش حرف آزر(عموی خود)در مراسم عید شرکت خواهد کرد؟ بت‌پرستان با دیدن صحنه بت‌های شکسته شده توسط ابراهیم چه عکس‌العملی خواهند داشت؟ آنها با فهمیدن اینکه شکستن بت‌ها کار ابراهیم بوده با وی چه خواهند کرد؟
رمزگان ارجاعی	ارجاع به اینکه پیامبران و دین‌داران معتقد به خدای یکتا بوده و فقط او را شایسته پرستش می‌دانند- آنها هر کاری را با نام خدا شروع می‌کنند و تنها از او یاری می‌خواهند- ارجاع به انجام مناسک دینی توسط پیامبران نظیر دعا و عبادت و سجده در برابر خدا- ارجاع به حق‌طلبی، شجاعت، مبارزه با جهل و شرک و بت‌پرستی پیامبران و دینداران- ارجاع به فهم و درک بالای پیامبران در رابطه با مسائل

	جامعه- ارجاع به روحیه لطیف و عاطفی و قدرشناسی پیامبران و دینداران.

ب) تحلیل سه‌گانه فیسک و هارتلی

دلالت مستقیم	در سطح اول دلالت شاهد گفتگوی آزر با ابراهیم با دو اعتقاد متفاوت هستیم. آزر دوست دارد ابراهیم در مراسم جشن نمرود شرکت کند اما ابراهیم امتناع می‌کند و پس از خالی شدن شهر وارد بتکده شده و همه بت‌ها را درهم می‌شکند. سپس شاهد دستگیری و بازجویی و به آتش انداختن او می‌شویم اما با یاری خدا او از آتش نجات می‌یابد.
دلالت ضمنی	در سطح دوم دلالت بر یکتاپرستی و عبادت ابراهیم و ایمان او نسبت به خدا تأکید می‌شود. شجاعت و حق‌طلبی و مبارزه با شرک و بت‌پرستی و ایستادن در برابر حاکم ظالم از ویژگی‌های ابراهیم مورد تأکید قرار می‌گیرد. روحیه لطیف و عاطفی و قدرشناسی و در عین حال جدی و مصمم بودن از دیگر خصوصیات ابراهیم در این پویانمایی به تصویر کشیده می‌شود.
دلالت ایدئولوژیک	پیامبران به خدای یگانه اعتقاد عمیق و راسخ دارند- سعادت و خوشبختی در گرو ایمان به خداست- خدای یگانه بر هر کاری قادر است و بت‌ها که ساخته دست بشرند ضعیف و ناتوان هستند- پیامبران به قدرت خدا در انجام کارها باور دارند و هر کاری را با نام او شروع می‌کنند- هرکس به خدا ایمان داشته باشد او را یاری خواهد کرد- پیامبران شجاع هستند آنها روحیه انقلابی دارند و در برابر حاکمان ظالم می‌ایستند- اراده خدا بر نیروهای شیطانی غالب است- پیامبران باهوش و زرنگ هستند و درک بالایی دارند- پیامبران فقط از خدا طلب یاری می‌کنند.

۳) پویانمایی پیامبران(حضرت ایوب)- صابران

فیلم با شکرگزاری ایوب در یک مزرعه‌ای پر محصول آغاز می‌شود و ایوب جوانی خوش‌سیما، خدا را به خاطر نعمت‌هایی که عطا کرده شکر می‌کند. او وارد شهر می‌شود و به پیرمرد گدایی که کاسه‌ای جلویش گرفته کمک می‌کند. تعدادی از اهالی آبادی دور او جمع می‌شوند. هرکدام خواسته‌ای از پیامبر خدا دارند. ایوب می‌گوید از خداوند بخواهید او بی‌نیازتان می‌کند. زنی از میان جمع برای کودک بیمارش شفا می‌خواهد. ایوب بهبودی و شفا را در دست خدا می‌داند. او از مردم می‌خواهد دچار وسوسه‌های شیطان نشوند که فرشته‌ای رانده شده از درگاه خداست.

ابلیس موجودی سیاهپوش و با دستانی استخوانی و سیاه و ناخن‌های بلند به سمت آسمان اوج می‌گیرد. به نوری در آسمان بر می‌خورد و در فضا معلق می‌ماند. جبرئیل از نور بیرون می‌آید و به ابلیس می‌گوید او از این مکان رانده شده و دیگر اجازه ورود به اینجا را ندارد. ابلیس از عبادت ۶ هزار ساله خود به خداوند و از عبادت ۱۰۰ ساله ایوب می‌گوید و اینکه اگر خدا نعمت‌هایی را که به ایوب داده از او بگیرد ایوب نیز مثل او به خدا پشت خواهد کرد. جبرئیل پاسخ می‌دهد ایوب بنده شکرگزار خداست و نباید خود را با وی مقایسه کند. او در هر حال شکرگزار پروردگار خواهد ماند. ابلیس به نیروهای پلید و شیاطین می‌گوید که زندگی ایوب را بسوزانند و نابود کنند.

به دنبال رعد و برق و غرش آسمان، بارش سیل آسایی باعث از بین رفتن مزرعه پر محصول ایوب می‌شود. سپس آتشی بر خانه ایوب می‌افتد و همه چیز را به همراه فرزندانش می‌سوزاند و نابود می‌کند. همسر ایوب سخت ناراحت می‌شود و بی‌تابی می‌کند. ایوب در برابر خدا به سجده می‌افتد و می‌گوید بر این بلا صبر می‌کنم باشد که مورد رضایت خدا قرار گیرد. ابلیس از این اتفاق سخت خوشحال است و دائم جلوی چشم ایوب ظاهر شده و قهقهه می‌زند. ایوب از شر او به خدا پناه می‌برد. ابلیس ناخنش را بر صورت ایوب می‌کشد. صورت او پر از خون می‌شود.

چندین سال می‌گذرد. ایوب و همسرش پیر و سالخورده می‌شوند. مردم شهر آنها را از خود دور کرده‌اند. آنها حتی چیزی برای خوردن ندارند.ایوب به شدت بیمار و زمین‌گیر می‌شود. همسر ایوب از زنی جوان درخواست کمک می‌کند. ابلیس در وجود زن جوان رخنه می‌کند و او را وسوسه می‌کند که بگوید فقط به شرطی به وی کمک می‌کند که موهایش را بزند و به او واگذار کند. تعدادی از اهالی شهر به پیشنهاد مرد جوانی به دیدار ایوب در خارج از شهر می‌روند اما از ترس واگیر بودن بیماری او به وی نزدیک نمی‌شوند و برمی‌گردند اما مرد جوان می‌ماند. چهره ابلیس در مرد جوان تجلی می‌کند و به ایوب می‌گوید تو هم مثل من رانده شده‌ای. خداوند آن همه شکر تو را نادیده گرفت و زندگیت را نابود کرد. ایوب به او سنگ می‌زند و از خود می‌راند. ابلیس این بار در شکل ماری ظاهر می‌شود و می‌گوید به کسی باید سنگ بزنی که مرتکب فحشا شده است(منظورش زن ایوب است). ایوب مار را می‌گیرد و پرت می‌کند.

ایوب دست به آسمان برده و از طاعت و عبادتی که به درگاه خدا کرده می‌گوید و از بلا و مصیبتی که به آن گرفتار شده به خدا شکایت می‌کند. جبرئیل بر وی نازل می‌شود و یادآور می‌شود چه کسی او را به عبادت خدا دعوت کرده و چرا بر خدا بابت چیزی منت می‌گذارد که خدا را در آن بر او منت است. ایوب توبه می‌کند و از خدا طلب غفو و بخشش می‌کند. خداوند بلای او را دفع می‌کند و زمین بی‌آب و علف او را تبدیل به سبزه‌زاری زیبا و بستانی بزرگ می‌کند. به اذن خدا ایوب و همسرش جوانی خود را باز می‌یابند و دوباره صاحب ثروت و مکنت و فرزند می‌شوند.

الف) تحلیل روایی و نشانه‌شناسی بارت

رمزگان هرمنوتیک	دلیل رانده شدن ابلیس از درگاه خدا چیست؟ چرا ابلیس قصد تباه ساختن زندگی ایوب را دارد؟ چرا با وجود بلاهایی که بر سر ایوب و خانواده‌اش می‌آید او همچنان شکرگزار است؟ دلیل این همه رضایت او از مشیت خدا چیست؟ دلیل کینه ابلیس نسبت به ایوب و وسوسه او چیست؟ چرا ایوب با وجود آن همه صبر و بردباری در برابر مصیبت‌هایی که بر سرش آمده، به درگاه خدا شکایت می‌کند؟
رمزگان واحدهای کمینه معنایی	مضمون اصلی پویانمایی در مورد شکرگزاری و صبر ایوب (یکی از پیامبران خدا) بر مصیبت‌هایی است که بر او وارد می‌شود. شیطان فرشته رانده شده از درگاه خدا همیشه در کمین است تا با وسوسه‌های خود انسان‌ها را بفریبد. آتش شعله‌ور در پس‌زمینه ابلیس در این فیلم تأکیدی است برحسادت او که همچون آتشی همه چیز را می‌سوزاند. صدای قهقهه ابلیس کارکردی مفهومی دارد. قهقهه او همراه است با زبانه کشیدن آتش. و این اشاره به قرابت این دو عنصر دارد، گویی هر دو همزاد هستند و می‌دانیم که ابلیس از آتش است. از طرفی آتش می‌تواند تمثیلی برای حس حسادت باشد، همچنانکه آتش همه چیز را می‌سوزاند حسد نیز می‌تواند همه چیز را بسوزاند و ابلیس در این صحنه به ایوب حسد می‌ورزد و این باعث می‌شود زندگی ایوب به تباهی کشیده شود. اما ایوب همچنان شکرگزار خدا است و می‌گوید راضی‌ام به رضای خدا و مشیت او. نفوذ و رخنه ابلیس در وجود آدم‌ها و ایجاد وسوسه در آنها برای آزار و اذیت و بدنام کردن انسان‌های دیندار و پاکدامن است. آنجا که در وجود زن جوان نفوذ کرده و او را وسوسه می‌کند تا برای بدنام کردن همسر ایوب نقشه خود را پیاده کند. در این فیلم ابلیس به شکل زن و مرد جوان و یک بار به شکل مار در می‌آید. مار سمبل دشمنی مرگبار و خطرناک و نماد شیطان است.

رمزگان نمادین	بیماری و بهبودی- خدا و ابلیس- نیازمند و بی‌نیاز- ابلیس و جبرئیل- نعمت و نقمت- بلا و صبر- شکرگزاری و ناشکری- مهربانی و سنگدلی- صداقت و فریب- ملایمت و خشونت- فقر و رفاه - دروغ و حقیقت- گناه و عفو- بیابان و بستان- بلا و دفع بلا.
رمزگان کنشی	ابلیس چه نقشه‌ای برای فریفتن ایوب دارد؟ واکنش ایوب در برابر وسوسه‌های ابلیس که سعی می‌کند او را بفریبد تا دست از اطاعت و شکرگزاری خدا بردارد چه خواهد بود؟ایوب در برابر بلاهایی که بر سرش می‌آید چه خواهد کرد؟ آیا به خدا پشت خواهد کرد و یا شکرگزار خواهد ماند؟ ایوب با همسرش که به گفته ابلیس مرتکب فحشا شده چه خواهد کرد؟ ایوب در برابر اعتراض‌هایی(در قالب سؤال) که به خدا می‌کند چه جوابی خواهد شنید؟ آیا توبه ایوب پذیرفته می‌شود؟ دفع بلا از زندگی ایوب چگونه صورت خواهد گرفت؟
رمزگان ارجاعی	ارجاع به کلیشه نیروهای خیر و شر(جبرئیل و ابلیس) که همیشه نیروهای شر و پلید، شیطانی بوده و برای تباه ساختن زندگی خوبان و دین‌داران تلاش می‌کنند در حالی‌که نیروهای خیر منشأ خدایی دارند و برای کمک به خوبان و مؤمنان فرستاده می‌شوند- ارجاع به کینه و دشمنی ابلیس با پیامبران و انسان‌های دیندار و حسادت به آنها- ارجاع به نفوذ ابلیس در وجود آدم‌های بی‌دین و ایجاد وسوسه در آنها برای بدنام کردن و آزار و اذیت مومنان- ارجاع به وفاداری و مهربانی زنان باایمان نسبت به همسرانشان- ارجاع به فرو رفتن شیطان در کالبد انسان و حیوان(مار) برای فریفتن انسان‌ها- ارجاع به ایمان قوی پیامبران و داشتن ویژگی صبر (به ویژه در ایوب نبی) و تحمل در برابر سختی‌ها و تسلیم نشدن در برابر وسوسه‌های ابلیس- ارجاع به قدرت نامحدود خداوند که هر کار غیرممکنی را ممکن می‌سازد. تبدیل بیابان بی‌آب و علف به کشتزاری سرسبز و تبدیل انسان پیر و سالخورده به جوانی شاداب و سرزنده در این پویانمایی نمونه‌ای از قدرت خداست و اشاره

	به معجزه پروردگار می‌باشد- ارجاع به ویژگی‌های پیامبران از جمله مهربانی، شکرگزاری، امر به معروف و نهی از منکر، دستگیری از محرومین، انجام مناسک دینی نظیر دعا و شکرگزاری و توبه.

ب) تحلیل سه‌گانه فیسک و هارتلی

دلالت مستقیم	در سطح دلالت اول مشاهده می‌کنیم ابلیس که رانده شده درگاه خداوندی است به زندگی ایوب حسادت می‌کند و تصمیم می‌گیرد زندگی او را تباه کند تا از خدا رویگردان شود. خانه و فرزندان وی در آتش حسد ابلیس می‌سوزند و از بین می‌روند. ثروت و مکنت او نابود می‌شود اما ایوب را تا دم پیری و بیماری صبور و راضی به مشیت الهی می‌بینیم و در پایان شاهد معجزه‌ای از طرف خدا و بازگشت جوانی ایوب و همسرش و زندگی جدید آنها می‌شویم.
دلالت ضمنی	در سطح دوم دلالت بر ویژگی‌های ایوب نبی نظیر خوش خلقی،مهربانی، شاکر بودن و اهل کمک به مستمندان تأکید می‌شود. به صورت ضمنی به کینه و حسد ابلیس اشاره می‌شود که از بندگی ایوب و شکرگزاری او در برابر خدا سخت ناراحت است و قصد دارد با تباه ساختن زندگی ایوب، او را از خدا دور سازد. اما ایوب را در اعتقاد خود پابرجا و راسخ می‌بینیم؛ او همه بلاهایی را که بر سرش می‌آید مشیت الهی می‌داند و رضایت پروردگار را اولی‌تر از همه چیز قلمداد می‌کند. در این پویانمایی به حس مهربانی و وفاداری و محبت همسر ایوب نسبت به شوهرش اشاره می‌شود و به وسوسه و نفوذ ابلیس در وجود زن جوان و فریب او، برای بدنام کردن و آزار و اذیت ایوب و همسرش تأکید می‌شود. همچنین به ویژگی‌های ایوب به عنوان پیامبر خدا که همه مناسک دینی را انجام می‌دهد اشاره می‌شود و نیز توبه ایوب به درگاه خدا و پذیرش توبه از سوی پروردگار که همای سعادت را به زندگی ایوب و همسرش برمی‌گرداند.
	در سطح سوم دلالت سعی در القای این نکته دارد که پیامبران صبور، شکرگزار، مهربان و اهل دستگیری از مستمندان هستند– پیامبران به

دلالت ایدئولوژیک	رحمانیت خدا و به یاری او ایمان دارند- ابلیس فرشته رانده شده از درگاه خداست- حسادت از خصوصیات ابلیس است که باعث تباهی زندگی افراد می‌شود- ابلیس در هر لباسی و در پوشش هر جانداری می‌تواند ظاهر شود،گاه به صورت انسان و گاه به صورت حیوان- انسان‌ها همیشه در معرض وسوسه‌های ابلیس هستند - ابلیس در ذهن و فکر و وجود انسان‌های ناپاک و بی‌ایمان رسوخ می‌کند- تنها انسان‌های متقی و پرهیزگار و صبور در برابر حیله‌ها و وسوسه‌های شیطانی مصون هستند- زنان با ایمان، پاکدامن و وفادار هستند- توبه به عنوان یکی از اعمال دینی است که باعث بخشایش گناهان می‌شود- قدرت و توانایی خدا در انجام امور ناممکن (احیای زمین مرده و جوان کردن انسان‌ها) نامحدود است- سعادت و خوشبختی از آن کسانی است که به خدا ایمان داشته باشند و همواره شکرگزار نعمت‌های او باشند.

بحث و نتیجه‌گیری

در ابتدای پیدایش تلویزیون برخی عقیده داشتند که کار تلویزیون ارائه صرف واقعیت است و این وسیله نمی‌تواند چیزی جز واقعیت را بازتاب دهد. به مرور زمان این نوع نگاه به تلویزیون مورد تردید واقع شد، چرا که به بیان فرهنگ شناسان، فرهنگ که به نظر امری طبیعی می‌آید برساخته‌ای اجتماعی و سرشار از رمزگذاری‌هاست و فهم هر فرهنگ منوط به رمزگشایی نشانه‌های آن است؛ در واقع از دیدگاه‌های متأخر، برنامه-های تلویزیونی خنثی و بازتاب واقعیت نیستند، بلکه نشانه‌های متون تلویزیونی با ایدئولوژی سازندگان آن رمزگذاری شده است و آنچه بازنمایی می‌شود بخش خاصی از واقعیت است.

در این پژوهش نیز اعتقاد بر این است که برنامه‌های تلویزیونی برخی معانی خاص را مرجح می‌کنند. همان گونه که فیسک می‌گوید: «تلویزیون برنامه‌هایی آکنده از معانی نهفته پخش می‌کند و می‌کوشد با مهار این معانی، آنها را به معانی یگانه‌تر و مرجح

تبدیل کند، معنایی که کارکرد جهان‌بینی غالب را داشته باشد» (فیسک، ۱۳۸۰، ص. ۱۲۵). از این‌رو تلویزیون در حال بازنمایی مفاهیم خاصی با هدف برساختن ارزش‌های فرهنگی، رفتاری و ایدئولوژیکی خاصی می‌باشد.

این پژوهش با پشتوانه نظری در خصوص بازنمایی به ما در کشف قالب‌بندی‌ها در خصوص هویت دینی در انیمیشن‌های مورد تحلیل، کمک می‌کند و نشان می‌دهد که بازنمایی هویت دینی در انیمیشن پیامبران با جهت‌گیری، چارچوب بندی رسانه‌ای و کارکردهای ایدئولوژیک همراه است.

تلاش سازندگان انیمیشن ایرانی پیامبران بر این بوده که سیمای پیامبران و قدیسین از جمله فرشته وحی جبرئیل را فرازمینی و آسمانی نشان دهند. بنابرین بیشتر از رویکرد تنزیه‌گرایانه بهره برده‌اند تا رویکرد تشبیه‌گرایانه. یعنی سعی بر این بوده که پیرایه‌های مادی و زمینی و هرگونه عیب و آلودگی را از چهره آنها بزدایند و مخاطب را به تماشای نشانه‌های فرازمینی و قدسی دعوت کنند. ارائه تصاویر ساده و بی‌پیرایه از مقدسین، سیمای فوق بشری پیامبران الهی با تأکید بر قدرت آسمانی و ضد طاغوت آنها از جمله رویکرد سازندگان این مجموعه می‌باشد. این امر برخاسته از نظام فکری، عقیدتی و فلسفی حاکم بر جامعه‌ای است که سازندگان از آن برخاسته‌اند.

سازندگان انیمیشن پیامبران قصد دارند در این مجموعه به نبوت حضرت محمد(ص) به عنوان آخرین فرستاده خدا بر روی زمین تأکید کنند. نمونه‌ای از این تأکید در انیمیشن کشتی نوح به سادگی قابل تشخیص است. آنجا که کشتی نوح در بین سیل و طوفان در تلاطم است و نوح از خدا طلب یاری می‌کند و می‌خواهد او و قومش را نجات دهد، جبرئیل نازل می‌شود و به وی می‌گوید خدا را به احمد و وصی او قسم بدهد تا از این مصیبت نجات یابند. در این صحنه ایمان بر نبوت حضرت محمد(ص) و امامت حضرت علی(ع) به عنوان وصی ایشان و توسل کردن به آنها برای نجات از مشکلات و مصائب مورد تأکید قرار می‌گیرد.

در این مجموعه انیمیشن، شیطان در اشکال و شمایل مختلف از جمله به شکل مردی جوان، پیرمرد، زنی جوان و حتی مار ترسیم می‌شود. مار سمبل دشمنی مرگبار و خطرناک و نماد شیطان است. در انجیل بیش از هشتاد بار از مار نام برده شده و شیطان در قالب مار آدم و حوا را فریب داده است. همچنین در قران نیز چندین بار از انواع گوناگون نام برده شده است و با وجود آنکه اشاره مستقیمی به فرو رفتن شیطان در کالبد مار وجود ندارد، این قصه در روایاتی آمده است همچنین بر اساس متون اسلامی و قرآن کریم شیطان از جنس جن و آتش، که ویژگی سرپیچی از دستورات پروردگار را دارد و مهمترین عملش، وسوسه کردن و فریفتن انسان‌ها تا مرحله ارتکاب گناه است، بازنمایی می‌شود. صدای قهقهه ابلیس در این مجموعه کارکردی مفهومی دارد. قهقهه او همراه است با زبانه کشیدن آتش و این اشاره به قرابت این دو عنصر دارد، گویی هر دو همزاد هستند و می‌دانیم که ابلیس از آتش است. از طرفی آتش می‌تواند تمثیلی برای حس حسادت باشد، همچنانکه آتش همه چیز را می‌سوزاند حسد نیز می‌تواند همه چیز را بسوزاند و ابلیس در این انیمیشن به ایوب حسد می‌ورزد و این باعث می‌شود زندگی ایوب به تباهی کشیده شود. همه جا از زاویه دید ابلیس، هاله‌ای از نور قرمز به خود گرفته و این، حسی از عدم آرامش و عدم امنیت را القا می‌کند. از طرفی دیگر ابلیس فقط به چشم پیامبران ظاهر می‌شود و این را می‌رساند که فقط پیامبران این قدرت را دارند که فرشتگان و ابلیس را ببینند اما دیگران چنین ویژگی ندارند.

مجموعه انیمیشن پیامبران هویت دینی را در ابعاد مختلف آن یعنی بعد اعتقادی، بعد مناسکی، بعد تجربه‌ای و بعد فکری و پیامدی بازنمایی می‌کند. بر اساس یافته‌های پژوهش بعد اعتقادی یعنی باورهایی که انتظار می‌رود پیروان آن دین به آنها اعتقاد داشته باشند با مؤلفه‌هایی مثل اعتقاد به خداوند- اعتقاد به نبوت- اعتقاد به کتاب آسمانی- باور به مسئله معاد- وجود بهشت و جهنم – فرشتگان و شیاطین و... در این انیمیشن به تصویر کشیده شده‌اند. بعد مناسکی هویت دینی در مجموعه انیمیشن

پیامبران به صورت اعمال دینی مشخصی نظیر عبادت، راز و نیاز، دعا و نیایش، شرکت در آیین‌های مذهبی، سجده در برابر خدا و شکرگزاری و.... که انتظار می‌رود پیروان هردین بجا آورند، تصویرسازی می‌شود. بعد تجربه‌ای هویت دینی نیز در قالب عواطف، تصورات و احساسات ناشی از برقراری رابطه با وجود مقتدری همچون خدا متجلی می‌شود. از مصادیق این بعد هویت دینی در انیمیشن‌های مورد مطالعه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: احساس نزدیکی به خدا، احساس شرم از گناهان، ترس از خدا پس از انجام گناه، احساس رضایت از خشنود کردن خدا، طلب توبه و بخشش، آرامش داشتن در ارتباط با خدا، کمک خواستن از خدا در انجام امور، احساس افتخار به مؤمن بودن، احساس غرور و افتخار از موفقیت دین‌داران، احساس بیزاری و تنفر از خدشه دار شدن مؤمنان، احساس همدردی و مسئولیت در قبال سایر مؤمنان و...

بعد فکری و پیامدی بر مبنای اطلاعات و دانش اساسی در مورد اصول عقاید دینی و کتب مقدس که انتظار می‌رود پیروان آنها بدانند و شامل پیامدهای باور، عمل، تجربه و دانش دینی در زندگی روزمره فرد معتقد و روابط او با سایرین است، مورد تحلیل قرار می‌گیرد. براین اساس مؤلفه‌هایی نظیر مبارزه با طاغوت، دعوت به حق پرستی، انقلابی و آزادخواه بودن، جهاد در راه خدا، حق‌طلبی، هراس از عمل غیر مذهبی، رعایت حقوق دیگران، کمک به مستمندان، انجام امر به معروف و نهی از منکر، مسئولیت در برابر خدا، شکرگزاری، صبر، انصاف، عدالت، حسن خلق و رفتار احترام-آمیز و... در این انیمیشن به تصویر در آمده بود.

کتابنامه

- ارژنگ، اردوان و میرفردی، اصغر (۱۳۹۳). هویت دینی وعوامل اجتماعی تأثیرگذار بر آن، *فرهنگ در دانشگاه اسلامی*(۱)۴، ۱۶۵- ۱۴۷

- بخشی، حامد و اعظم کاری، فائزه (۱۳۹۵). بررسی نیمرخ مؤلفه‌های دینداری و تأثیرپذیری دینی مخاطبان فیلم‌های جشنواره رویش، *فصلنامه دین و ارتباطات*، (۱)۲۳، ۱۰۸- ۸۱.

- برک، لورا.ای (۱۳۸۶). *روان‌شناسی رشد*، ترجمه یحیی سید محمدی، تهران: ارسباران
- تاجیک اسماعیلی، عزیزالله و تاجیک اسماعیلی، سمیه (۱۳۹۴). نگرش به جهانی شدن و هویت دینی دانشجویان، *فصلنامه مطالعات رسانه‌ای*، (۲۸)۱۰، ۴۴-۳۷.
- تقی‌پور، فائزه؛ خلجی، سپهر و معینی، آسیه (۱۳۹۷). بازنمایی ابعاد هویت فرهنگی در مجموعه انیمیشن باب‌اسفنجی، *فصلنامه رسانه‌های دیداری و شنیداری*، (۲۸)۱۲، ۱۵۰-۱۲۱
- جلالی مقدم، مسعود (۱۳۸۶). *درآمدی به جامعه‌شناسی دین و آراء جامعه‌شناسان بزرگ دین*، تهران: نشر مرکز.
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۱). *دین‌شناسی*، قم: مرکز نشر اسراء
- چندلر، دانیل (۱۳۸۶). *مبانی نشانه‌شناسی*، ترجمه مهدی پارسا، تهران: سوره مهر.
- حیدری، آرمان و رمضانی باصری، عباس (۱۳۹۲). اینترنت، برنامه‌های ماهواره‌ای و هویت دینی، *فصلنامه جامعه‌شناسی آموزش و پرورش*، شماره ۴، ۳۵- ۷
- خالدیان، اقبال (۱۳۹۰). *بازنمایی زندگی طبقه متوسط در سریال مرگ تدریجی یک رؤیا*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم ارتباطات، دانشکده صدا و سیما.
- ده صوفیانی، اعظم (۱۳۹۲). *کودک، انیمیشن و تلویزیون*، چاپ اول، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- عربی، کیانوش (۱۳۸۸). *بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر تقید به باورهای دینی در دانش‌آموزان*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان
- فیسک، جان (۱۳۸۰). فرهنگ و ایدئولوژی، ترجمه مژگان برومند، *فصلنامه ارغنون*، شماره ۲۰، تهران: انتشارات فرهنگ و ارشاد اسلامی
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۵). *جامعه‌شناسی*، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- مرشدی‌زاد، علی؛ کشاورز شکری، عباس و زمانی، صالح (۱۳۹۱). بازنمایی هویت دینی در سینمای پس از انقلاب اسلامی، *مطالعات فرهنگ- ارتباطات*، (۱۸)۱۳، ۸۰-۵۹.
- مهدی‌زاده، محمد (۱۳۸۷). *رسانه‌ها و بازنمایی*، چاپ اول، تهران: دفتر مطالعات و تحقیقات رسانه.

- نیک پی، امیر (۱۳۸۰). *فراز و فرود جامعه‌شناسی دین در ایران*، کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره ۴۹ و ۵۰، ۵۶-۵۱.

- واخ، یواخیم (۱۳۸۰). *جامعه‌شناسی دین*، ترجمه جمشید آزادگان، تهران: سمت.

- یاسینی، سیده راضیه (۱۳۹۳). تصویرپردازی از سیمای پیامبران در سینمای هالیوود، *فصلنامه فرهنگ- ارتباطات*، (۲۶)۱۵، ۲۰۸- ۱۷۷

- Hall, Stuart. (2003). Representation: Cultural Representation & Signifying Practices. London:sage

- Hawkes, Terence. (2003). *Structuralism and Semiotics*, Second Edition London, Routledge.